

**PREȚURI, SALARIZARE ȘI PUTERE DE CUMPĂRARE ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ:
LUCRĂTORII DIN BRUTĂRII ÎN COMPARAȚIE CU ALȚI SALARIAȚI**

**PRICES, WAGES AND PURCHASING POWER IN INTERWAR ROMANIA
BAKERY WORKERS COMPARED TO OTHER JOBS**

Marius-Claudiu DINCĂ, șef secție Arhiva Contemp.,
Școala Doctorală Istorie, Universitatea București
E-mail: mclaudiudinca@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-6793-3197

Rezumat: Studiul de față își propune să abordeze o problemă caracteristică perioadei interbelice, însă de actualitate și în zilele noastre, cea a inflației aflată în strânsă legătură cu scăderea puterii de cumpărare. Pe baza documentelor de arhivă, a publicațiilor de specialitate și a presei din epocă ne propunem să analizăm în ce măsură lucrătorii din brutării erau remunerați astfel încât să beneficieze, împreună cu familiile, de un trai decent. În aceeași măsură, avem în vedere o comparație a salarizării din acest domeniu în comparație cu alte profesii, în perioade similare de timp. Totodată, folosind datele publicate de Institutul Central de Statistică din București se poate urmări fenomenul inflației, creșterea prețurilor la produsele de primă necesitate. De asemenea, se pot compara indicii prețurilor pentru diferite orașe din Regat, element decisiv pentru evaluarea calității vieții.

Cuvinte-cheie: România interbelică, prețuri, inflație, putere de cumpărare, lucrători brutari, costul vieții

Abstract: This study deals with an issue characteristic of the interwar period, but otherwise extremely relevant nowadays as well; the issue of inflation, tightly interwound with the decrease of purchasing power. Based upon archival records, specialized publications, journals and newspapers, we made a goal of analysing the exact way in which bakery workers were paid in order to make ends meet. Moreover, we took into account the difference of weekly wages between this industry compared to other jobs, in similar period of time. Meanwhile, based upon the data published by the Central Institute of Statistics in Bucharest, the phenomena of inflation can be observed and analysed, alongside with the price growth of necessary products. Furthermore, one can compare the price indices for different cities of Greater Romania, something truly needed for the evaluation of the quality of life.

Keywords: Greater Romania, prices, inflation, purchasing power, bakery workers, cost of living

Fenomenul inflației, concomitent cu diminuarea puterii de cumpărare și cu scăderea calității vieții, reprezintă o temă recurentă în societatea românească încă din ultimul deceniu al secolului trecut, fiind de actualitate și în zilele noastre.

Deși creșterea prețurilor în perioada interbelică nu constituie o problemă necercetată, fiind, mai ales, corelată cu criza economică din 1929-1933¹, impactul asupra vieții cotidiene resimțit de o anume categorie de lucrători nu a fost încă evaluat. În aceste condiții, vom avea în vedere o comparație cu alți muncitori sau salariați, din diferite medii (industrie, comerț, funcționari ai statului) pentru a analiza nivelul de salarizare a muncitorilor brutari și, în final, condițiile de viață, măsura în care salariul încasat ar fi fost suficient pentru asigurarea unui trai decent. Analiza propusă are la bază, în principal, documente inedite, provenite din fosta Arhivă a Partidului Comunist Român², statistici referitoare la indicii salariilor și cel al prețurilor, presa economică și generalistă, cea de informație.

În primii ani ai perioadei interbelice inflația a reprezentat o constantă a epocii, ea afectând, în același timp, atât economia cât și cetățeanul obișnuit, cel care a resimțit din plin fenomenul, mai ales în privința prețului la hrană, pâinea reprezentând principalul aliment pentru orașeni. Fenomenul nu a fost caracteristic doar României, el fiind prezent pe cuprinsul întregului continent european, dar și în alte țări industrializate

¹ Cristian Alexandru Boghian, *Politică și economie în România interbelică*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, pp. 20-88.

² Păstrată, în prezent, la Serviciul Arhive Naționale, Istoricale Centrale din București.

din lume, precum Statele Unite ale Americii și Japonia¹.

Pentru a edifica afirmația referitoare la inflația galopantă vom prezenta câteva date relative la prețul de vânzare a pâinii pe parcursul anilor: astfel, în 1914 prețul mediu al unui kilogram de pâine se situa în jurul valorii de 30-35 bani pentru jimblă, adică pâine albă, de calitate I (cel mai mic preț s-a înregistrat la Iași – 27,5 bani, iar cel mai mare, la Piatra Neamț – 36,2 bani; la București pâinea albă se vindea cu 32 bani); pâinea de calitate a doua, cea neagră, avea un preț de 25-30 bani pe kilogram (variind de la 23.7 bani la Bârlad până la 31,5 bani la Fălticeni; în Capitală prețul unei pâini preparate din făină neagră era de 27,5 bani)². În vederea stabilirii puterii de cumpărare a salariaților din orașe se pot urmări câteva retribuții lunare din anul 1914 astfel: supraveghetor la Administrația Pescăriilor Statului din Brăila – 120 lei; gardian clasa I la aceeași instituție – 90 lei, intendent la Serviciul Maritim de pe lângă Direcțiunea Generală a Porturilor – 200 lei, mecanici la aceeași instituție – între 225 și 300 lei, impiegați la serviciile de poduri și șosele din județe – 200 - 300 lei, în funcție de clasă etc³.

După încheierea războiului prețurile au cunoscut o creștere considerabilă și accelerată, iar pâinea nu a constituit o excepție⁴. Astfel, în ianuarie 1922 prețul mediu al unui kilogram de pâine albă se situa, la nivel național, la 4,25 lei, iar al unui kilogram de pâine neagră, la 3 lei. În următoarele luni, prețurile au cunoscut creșteri constante, ajungând în august 1923 până la valori de 8,5 lei pentru o pâine albă, respectiv 5 lei pentru una neagră⁵. Așadar, în interval de nouă ani prețul unui kilogram de pâine albă a crescut de aproximativ 25 ori, iar pentru pâinea neagră s-a înregistrat o creștere de circa 18 ori. Pâinea și alte mărfuri alimentare au cunoscut creșteri substanțiale de preț până în 1929-1930, ajungându-se la valori de cca. 35 de ori mai mari decât cele antebelice, în decurs de doar 15 ani, după care, treptat, s-au înregistrat ieftiniri sau stagnări ale prețului de vânzare⁶.

Inflația din România primilor ani interbelici nu a ajuns, totuși, la valorile extreme cunoscute în Germania unde, în luna august 1923, perioadă folosită drept etalon în paragraful anterior, s-au înregistrat creșteri de 72000 ori pentru produsele alimentare (față de valorile din perioada premergătoare Primului Război Mondial) în contextul devalorizării accelerate a mării⁷.

Este adevărat că și salariile au cunoscut unele creșteri față de nivelul înregistrat în perioada antebelică, dar aceste majorări au fost anihilate de inflație: spre exemplu, cu ocazia numirii personalului în funcții la polițiile orașenești din Transilvania și Banat, au fost publicate și retribuțiile lunare: 200 lei lunar pentru dactilografi, copişti, arhivari și camerieri, 450 lei pentru șef de birou și sergenții majori, 200 – 350 lei pentru sergenții de oraș, 300 lei pentru subcomisari clasa a II-a, 350 lei pentru subcomisari clasa a I-a, 500 lei pentru agenți speciali clasa a I-a. În domeniul asistenței sanitare se înregistrau valori relativ apropiate față de cele din ordinea publică: 450 lei pentru subșef de birou și impiecat clasa a II-a, 250 lei pentru

¹ A se vedea, în acest sens: Bill Durvall, Gregor W. Smith, *Interwar Inflation, Unexpected Inflation and Output Growth*, Deptment of Economics, Queen's University, Kingston, Ontario, Canada, octombrie, 2013 și Jose A. Lopez, Kris James Mitchener, *Uncertainty and Hyperinflation: European Inflation Dynamics after World War I*, Federal Reserve Bank of San Francisco Working Paper, iunie, 2018.

² *Anuarul statistic al României, 1915-1916*, publicat de Direcțiunea Generală a Statisticii de pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului, Tipografia Curții Regale F. Göbl & Fiii, București, 1919, p. 156.

³ *Monitorul Oficial* nr. 16, 22 aprilie / 5 mai 1914, pp. 822-823.

⁴ A se vedea graficele referitoare la evoluțiile de preț pentru pâinea albă și cea neagră (anexele nr. 1 și 4).

⁵ *Anuarul statistic al României, 1923*, publicat de Direcțiunea Generală a Statisticii de pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului, Tipografia Curții Regale F. Göbl & Fiii, București, 1924, pp. 110-111.

⁶ *Anuarul statistic al României, 1939 și 1940*, publicat de Institutul Central de Statistică, Imprimeria Națională, București, 1940, p. 633; raportat la anul 1913 pâinea albă a cunoscut creșteri de 3515 % iar cea neagră de 3296 % în 1929, anul când a fost înregistrată valoarea maximă comparativ cu cea antebelică. Alte alimente au avut creșteri procentuale la fel de spectaculoase: carnea de porc – 3598 %, mălaiul – 4647 %, untdelemnul – 6165 %, untura de porc – 3500 %, ouăle – 3403 %, zahărul – 3782 % fasolea – 4303 %. Produsele nealimentare de primă necesitate au urmat tendința alimentelor: lemnele de foc au cunoscut o creștere de 2717 % pentru stejar și 2544 pentru fag, petrolul lampant – 2563 %, iar chiriile erau de peste 50 ori mai scumpe în 1929 față de 1913. Începând cu 1930 însă, aproape toate alimentele, mărfurile nealimentare și serviciile au început să cunoască scăderi ale prețului sau, în cel mai rău caz, stagnări ori ușoare scumpiri, dar fără a se mai atinge nivelul din 1929. Valorile prezentate sunt cele medii, înregistrate la nivel național, existând unele variații în funcție de localitate și de condițiile pieței, însă pot fi considerate drept edificatoare pentru degradarea continuă a nivelului de trai. Aceasta era cauzată de creșterile rapide de preț, într-un interval relativ scurt, caracteristice nu numai României ci și ale altor societăți interbelice. Pentru anul de vârf al inflației, 1929, prețul mediu al pâinii la nivel național s-a situat la 11,25 lei pentru pâine albă și 8 lei pentru cea neagră.

⁷ *Revista economică*, organ financiar-economic, anul XXV, nr. 38, 27 septembrie 1923, Cluj, p. 364.

lavoranți, 450 – 500 lei pentru economist de spital etc. Oricum, la aceste valori s-au mai adăugat și alte sume reprezentând așa-numitele „accesorii” care puteau majora considerabil veniturile. De exemplu, un anunț de angajare, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 119 din 30 august 1923, pentru un post de bibliotecar asistent la Biblioteca Universității din Cernăuți, post care necesita studii superioare absolvite cu diplomă de licență, preciza condițiile salariale: „o leață lunară de 900 lei și accesorii, în total cam 2180 lei net”. De asemenea, s-au mai acordat, în unele cazuri, certificate de înlesnire a traiului și alte ajutoare care au avut, totuși, un efect limitat în fața creșterii prețurilor la toate produsele.

În privința lucrătorilor brutari, semnalăm faptul că, în august 1922, s-a încheiat contractul colectiv de muncă între reprezentanții muncitorilor și cei ai patronatelor din Iași și s-au stipulat salarii cuprinse între 300 și 600 lei pe săptămână, reprezentând o plată relativ decentă la momentul respectiv.

În editorialul de pe prima pagină a cotidianului economic „Argus” din 18 iulie 1923, Mihail Manoiilescu a analizat raportul dintre veniturile și cheltuielile salariaților față de valorile antebelice ale acestora, concluzionând că, în timp ce salariile au crescut de 16 ori, prețurile s-au multiplicat de 33 ori, rezultând, astfel, valori catastrofale pentru calitatea vieții, în comparație cu perioada de dinaintea izbucnirii Primului Război Mondial¹. În ceea ce privește profesia de brutar, cea care face obiectul cercetării de față, indicii de creștere a salariilor față de 1914 s-a situat, în 1924, peste media salarială națională, ajungând la 21².

Trebuie amintit că, în perioada cuprinsă între finalul secolului al XIX-lea și începutul Primului Război Mondial, inflația galopantă nu a fost, sub nicio formă, o caracteristică a economiei și societății românești. În aceste condiții, efectul creșterii prețurilor pentru produse alimentare de la începutul deceniului al treilea al secolului al XX-lea a surprins populația nepregătită în fața scumpirii costului vieții, realitate care constituia o necunoscută pentru cetățeanul obișnuit³. Spre exemplu, un kilogram de pâine costa, în medie 27 de bani în 1898 și aproximativ aceeași sumă în 1914; ușoare creșteri s-au înregistrat la alte articole precum mălaiul (16 bani kilogramul în 1898 față de 19 bani în 1914), laptele (38 bani litrul în 1898 și 41 bani în 1914), fasolea (32 bani kilogramul în 1898 și 36 bani în 1914), orezul (50 bani kilogramul în 1898 și 53 bani în 1914), untura (1,25 lei kilogramul în 1898 și 1,47 lei în 1914), cartofii (12 bani kilogramul în 1898 față de 16 bani în 1914); alte produse au înregistrat creșteri relativ mai mari, precum carnea de porc (85 bani kilogramul în 1898 și 1,25 lei în 1914), untdelemnul (de la 1,4 lei la 2,27), ceapa (22 bani kilogramul în 1898 și 39 bani în 1914). În fine, doar câteva produse au înregistrat creșteri semnificative de preț pe parcursul celor 16 ani, așa cum este cazul cărnii de curcan (de la 4,87 kilogramul la 8,53), al ouălor (de la 4,4 lei pentru 100 de bucăți la 7,5 lei) și al brânzei, al cărei preț a cunoscut o creștere de aproape 100 procente (de la 98 de bani pentru un kilogram la 1,82 lei). În privința altor produse de primă necesitate s-au menținut aceleași tendințe ca în cazul alimentelor de bază: lemnele de foc au înregistrat o creștere de la 2,5 lei pentru suta de kilograme la 3,98; săpunul, de la 60 la 90 bani pe kilogram, în timp ce petrolul lampant a cunoscut o ieftinire serioasă de la 34 bani pentru un litru în 1898 la 25 bani pentru aceeași cantitate în 1914⁴.

Din această expunere rezultă o relativă stabilitate a economiei și a costului vieții în România antebelică, realitate care urma să cunoască schimbări drastice în perioada următoare.

Inflația din primii ani ai deceniului al treilea din secolul al XX-lea s-a temperat treptat, spre finalul perioadei care face obiectul cercetării de față, înregistrându-se doar ușoare creșteri de preț comparativ cu anii 1922 și 1923: astfel, în 1937 o pâine albă de un kilogram avea prețul mediu anual cuprins între 11,25 lei la Oravița și 6,35 lei la Turnu Severin, cu un preț de 10,2 lei la București; pâinea neagră avea un preț mediu anual cuprins între 9,35 lei la Sighet și 5,3 lei la Giurgiu, cu 6,75 lei la București⁵. Se pot observa cu

¹ *Argus*, anul XIV, nr. 3070, 18 iulie 1923. Rezultă, la o analiză sumară, o scădere a puterii de cumpărare de peste 50 procente față de valoarea antebelică.

² *Argus*, anul XV, nr. 3344, 18 iunie 1924. Statistica se referă la anul anterior. Cele mai mari creșteri de salarii față de perioada antebelică s-au înregistrat la muncitorii din porturi (x 33), salahori (x 28), iar cele mai mici la giuvaergii, operatori de cinema, șepcari și ceaprazari, strungari în fier (x 17), precum și la sonori și sculptori în piatră (x 14 – x16).

³ A se vedea, în acest sens, anexa nr. 2, graficul referitor la evoluția prețurilor pentru mărfurile alimentare în perioada antebelică.

⁴ *Anuarul statistic al României, 1915-1916*, publicat de Direcțiunea Generală a Statisticii de pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului, Tipografia Curții Regale F. Göbl & Fiii, București, 1919, p. 160.

⁵ *Anuarul statistic al României, 1937 și 1938*, publicat de Institutul Central de Statistică, Imprimeria Națională, București, 1939, p. 594 și p. 596. Printre cauzele principale ale scăderilor de preț față de 1929 pentru toate produsele

ușurință variațiile în funcție de regiuni și de ordonanțele comunale care stabileau prețul maximal la pâine, diferențele înregistrate putând fi și de peste 40 procente între localități.

În alte orașe ale României în care au funcționat sindicate mai importante ale muncitorilor brutari, se înregistrau în 1937, următoarele prețuri:

Oraș	Preț pâine albă	Preț pâine neagră
Galați	8 lei	6,90 lei
Brăila	7,75 lei	6,10 lei
Focșani	8 lei	7 lei
Craiova	8,60 lei	7,65 lei
Ploiești	8 lei	7,10 lei
Iași	8,75 lei	7 lei
Timișoara	10,80	7,30 lei

Pentru celelalte articole analizate anterior s-au înregistrat în anul 1937¹ următoarele valori: mălaiul – 4,30 lei pentru un kilogram (4,25 lei în ianuarie 1922, 7,90 lei în 1929, 3,30 lei în 1934),² laptele – 5,05 lei pentru un litru (3,75 lei în ianuarie 1922, 8,80 lei în 1929, 4,75 lei în 1934), fasolea – 8,90 lei pentru un kilogram (3,90 lei în ianuarie 1922, 14,20 lei în 1929, 4,50 lei în 1934), orezul – 27,75 lei pentru un kilogram (19,70 lei în ianuarie 1922, 26,50 lei în 1929, 18,25 lei în 1934), untura de porc – 40 lei pentru un kilogram (27,20 lei în ianuarie 1922, 70 lei în 1929, 31 lei în 1934), cartofii – 2,75 lei pentru un kilogram (2 lei în februarie 1922³, 3,40 lei în 1929, 2,35 lei în 1934), carnea de porc – 27,90 lei pentru un kilogram (12,95 lei în ianuarie 1922, 42,10 lei în 1929, 13,90 lei în 1934), untdelemnul – 100 lei pe litru (38,80 lei în ianuarie 1922, 130,70 lei în 1929, 84 lei în 1934), ceapa – 4,30 lei (5,70 lei în ianuarie 1922, 3,90 lei în 1929, 4 lei în 1934), ouăle – 155,55 lei pentru 100 bucăți (188,60 lei în ianuarie 1922, 236,90 lei în 1929, 118,60 lei în 1934), brânza – 36,70 lei pentru un kilogram (21,45 lei în ianuarie 1922, 57 lei în 1929, 35,55 lei în 1934)⁴. Un exemplar al ziarului „Adevărul” costa cinci bani în 1914 pentru a ajunge la un leu în 1922 rezultând, astfel, o creștere de 200 procente în perioada 1914-1922; prețul aceluiași cotidian a crescut până la 3 lei pe exemplar în lunile mai ale anilor 1929 și 1934, iar în 1937 a scăzut la 2 lei. În același timp, un abonament anual la revista literară ieșeană „Viața românească”, în care au publicat nume importante ale literaturii române precum Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Garabet Ibrăileanu, Hortensia Papadat-Bengescu și alții, ajungea să coste 150 lei în 1922 față de 18 lei în 1914.

Prețurile articolelor nealimentare, precum lemnele de foc, săpunul și petrolul lampant, au înregistrat, la rândul lor, creșteri spectaculoase față de nivelul antebelic, astfel încât calitatea vieții a avut de suferit din cauza inflației generalizate și, implicit, prin scăderea puterii de cumpărare, iar necesitatea creșterii veniturilor a fost o temă omniprezentă în cazul sindicatelor lucrătorilor brutari, la fel ca și în cazul celorlalte sindicate existente pe teritoriul României.

Ținând cont de datele referitoare la costul vieții, apare întrebarea dacă meseria de brutar a fost una bine plătită, mai ales în perioada 1921 – 1938. Pentru a formula un răspuns documentat este necesară o analiză asupra salarizării din brutării și, eventual, asupra prețurilor produselor și serviciilor din orașele unde se poate documenta nivelul retribuției lucrătorilor din domeniu. Întrebarea are sens în condițiile în care, printre principalele revendicări formulate de asociațiile profesionale ale lucrătorilor din branșă, apare, recurent, solicitarea de mărire a salariilor. Astfel, în privința remunerațiilor, prezentăm câteva date rezultate din studiul documentelor păstrate la Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale (SANIC), precum și din presa vremii:

Iași, 1922: Contractul colectiv de muncă încheiat între reprezentanții patronilor și Sindicatul

analizate au fost deflația și scăderea puterii de cumpărare a populației, ca urmare a scăderii salariilor și a creșterii șomajului, toate efecte ale crizei economice din 1929-1933.

¹ *Ibidem*, pp. 606-607.

² S-a preferat menționarea valorilor din 1922, anul imediat următor adoptării legislației privind sindicatele profesionale, din 1929, ca an de început al crizei economice și din 1934, primul an de după încheierea acesteia. De asemenea, anul 1937 reprezintă ultimul an de dinaintea adoptării Legii breslelor (11 octombrie 1938) astfel încât relevanța prezentării datelor aferente anului 1938 ar fi relativă.

³ Nu au fost publicate datele privind prețul acestui aliment în luna ianuarie a anului 1922, astfel încât s-a folosit valoarea din luna următoare.

⁴ A se vedea anexa nr. 3.

lucrătorilor brutari din Iași, intrat în vigoare la data de 14 august, a prevăzut salarii săptămânale între 300 și 600 lei, în funcție de calificare și locul de muncă (brutărie sau franzelărie)¹.

România, 1923: O anchetă de presă și-a propus să lămurească divergențele dintre patroni și lucrători având la bază o legătură prezumată între prețul pâinii și salariile plătite lucrătorilor, publicând un interviu cu Dumitru Gănescu, unul dintre conducătorii sindicatelor lucrătorilor din domeniul alimentației. În urma datelor comunicate de acesta, a reieșit că salariile muncitorilor variaau între 120 lei săptămânal, pentru cei necalificați și 500 lei pentru specialiștii franzelari, dar majoritatea lucrătorilor era remunerată cu sume mai mici de 300 lei².

București, 1926: Raportul asupra situației morale a Sindicatului muncitorilor brutari și franzelari menționează conflictele de muncă din zece întreprinderi mari de panificație care au dus la obținerea unui salariu mediu de 900 lei pe săptămână la Moara Herdan, iar la celelalte nouă fabrici la unele creșteri salariale mai reduse³.

1929: Un afiș al Sindicatului care își convoca membrii la o adunare de protest programată pentru 18 decembrie⁴ menționa că „patronii au scăzut salariile sub 900 lei”, ceea ce reprezenta o diminuare serioasă a veniturilor în raport cu inflația care și-a atins vârful în 1929.

1931: Sentința din 3 martie a Tribunalului Județului Ilfov, în conflictul de muncă de la brutăriile (fabricile de pâine) deținute de C. Blașek și M. Teodorescu, stabilea următoarele salarii săptămânale: 1200 lei pentru cocători și meșteri, 1100 pentru ajutoari, 750 lei pentru tablagii⁵.

Ploiești, 1931: În urma conflictului de muncă declanșat între patroni și lucrători s-a recurs la tranșarea acestuia prin arbitraj, conform uzanțelor legale, iar plata muncitorilor a fost stabilită prin hotărârea comisiei conduse de V. Protescu, din 23 iunie 1931⁶: 65 bani pentru fiecare pâine albă și 40 bani pentru cea neagră⁷. Acest sistem de salarizare i-a nemulțumit profund pe lucrători care au solicitat, în numeroase rânduri, renunțarea la munca în acord și plata la unitatea de produs fabricată⁸.

Giurgiu, 1931: Prin sentința arbitrală din 19 septembrie a Tribunalului Județului Vlașca, s-au stabilit următoarele niveluri de salarizare: maeștrii cocători și frământători - 750 lei săptămânal, ajutoare de frământător - 600 lei și panacodari - 400 lei⁹.

Brăila, 1932: Hotărârea nr. 186 a Comisiei de arbitraj pentru judecarea conflictelor de muncă de pe lângă Tribunalul Brăila a prevăzut, la punctul al doilea, că „patronii brutari și franzelari vor plăti lucrătorilor un salariu de 50 lei de fiecare cuptor de pâine, oricare ar fi calitatea sau forma pâinii sau specialitatea lucrătorilor”¹⁰.

Cluj, 1932: Cu ocazia încheierii contractului colectiv de muncă s-au convenit următoarele salarii săptămânale: cocători în franzelărie - 1000 lei, frământători în franzelărie - 900 lei, tablagii în franzelărie - 800 lei; cocătorii din brutării - 900 lei, frământători în brutării - 750 lei¹¹.

1936: contractul colectiv încheiat între patronatul fabricii de pâine „Familia” și lucrători, cu valabilitate de un an, începând de la 1 martie 1936, prevedea salarizarea cu sume cuprinse între 500 și 950 lei săptămânal¹².

¹ SANIC, Fond *Mișcarea sindicală din Moldova*, dos. 92, f. 3.

² *Presa*, anul I, nr. 33, vineri, 20 aprilie 1923.

³ SANIC, Fond *Mișcarea sindicală din Muntenia*, dos. 98, f. 42.

⁴ Ibidem, f. 57.

⁵ *Uniunea în alimentație, organ de apărare al lucrătorilor chelneri și ai muncitorilor în alimentație*, anul XIX, nr. 1-3 din 1 aprilie 1931, p. 2. Publicația se găsește în Colecția *Documente elaborate de organele represive despre activitatea Partidului Comunist Român și a organizațiilor de masă revoluționare*, dos. 1081, f. 49.

⁶ Conform art. 101, alin. 2 din Legea asupra contractelor de muncă, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 74 din 5 aprilie 1929, hotărârile de arbitraj pronunțate în urma declanșării conflictelor de muncă aveau valoarea de contract colectiv de muncă.

⁷ SANIC, Fond *Mișcarea sindicală din regiunea Prahova*, dos. 99, f. 20. Cantitățile fabricate au variat între 5000 și 7000 bucăți, în funcție de sortiment, rezultând o sumă de 2000-3000 lei care se împărțea între muncitori.

⁸ Ibidem, f. 37. Pentru anul 1931 s-au propus printr-o moțiune a Asociației următoarele sume săptămânale: 1300 lei pentru meșter și cocător, 1000 lei pentru ajutor, 800 lei pentru maiagi și 500 lei pentru panacotar, sume care puteau suferi anume corecții în funcție de cantitatea de pâine fabricată.

⁹ SANIC, Colecția *Documente elaborate de organele represive...*, dos. 1085, f. 53-60.

¹⁰ SANIC, Fond *Mișcarea sindicală din regiunea Dunărea de Jos*, dos. 42, f. 19.

¹¹ SANIC, Fond *Mișcarea sindicală din Transilvania*, dos. 44, f. 25-26.

¹² *Buletinul Muncii, publicație oficială a Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale*, anul XVI, vol. I, ianuarie-iunie 1936, Imprimeria Centrală, București, 1937, p. 156.

Arad, 1934: Delegații patronilor și cei ai lucrătorilor au încheiat contractul colectiv de muncă valabil pentru un an, angajându-se la următoarele salarii săptămânale, pe categorii de unități de producție: în frânzării: lucrătorii conducători – 700 lei, frământători – 600 lei și lucrătorii ajutori; în „brutăriile numai de pâine”: muncitorii cu pâinea – 550 lei, muncitorii ajutori – 400 lei și cei începători, aflați în primul an de activitate – 300 lei¹. Ca element de comparație, din aceeași zonă, la Timișoara, vânzătorii din magazine erau salariați lunar cu sume între 2000 și 5000 lei².

Huși, 1935: S-a încheiat contractul colectiv de muncă între reprezentanții patronilor și cei ai lucrătorilor, fiind prevăzută o salarizare în funcție de numărul cuptoarelor lucrate, astfel: câte 50 lei pentru calfă și pentru harmuchier și 16 lei pentru ajutor³. În cazul procesării a două șarje pentru fiecare zi de lucru, ar rezulta un salariu săptămânal de 600 lei pentru muncitorii calificați și 192 lei pentru ajutor, sume care puteau crește în funcție de comenzile brutăriei.

Sighet, 1936: Contractul de muncă încheiat de patronul brutar Abraham Farkas cu muncitorii săi, Tuli Wiesel și Vasile Vida, prevedea o plată de 300 lei pe săptămână pentru primul și 200 lei pentru cel de-al doilea⁴.

Bălți, 1937: Prin sentința civilă nr. 21353 a Tribunalului Județului Bălți, Secția a I-a, s-a hotărât ca fiecare lucrător să primească între 35 și 50 lei pentru un cuptor lucrat⁵. Având în vedere că numărul de șarje varia într-un oraș mai mic, între 12-15 pe săptămână, rezultă un salariu cuprins între 420 și 750 lei⁶. În același timp, Mihai Sebastian era plătit cu circa 6000 lei lunar ca salariat al Fundațiilor Regale⁷.

Deosebit de interesantă este o anchetă publicată de ziarul timișorean „Vrerea” din 22 august 1932 sub titlul deja clasic „Chestiunea pâinii”⁸, expresie folosită de peste jumătate de secol în jurnalismul românesc. În acest demers gazetăresc, reporterul a încercat să afle punctele de vedere ale celor implicați (agricultori, morari, brutari și consumatori) referitoare la preconizatele creșteri de preț. Reportajul prezintă, într-o primă fază, opinia unui agricultor, țăran chiabur, care a expus problemele sale legate de scăderea prețului la grâu. A urmat directorul unei mari mori din zonă care a explicat, la rândul său, că prețul făinii nu are cum să scadă; mai mult, în opinia sa, ar fi fost de așteptat o creștere substanțială a acestuia afirmând, totodată că profitul patronilor de mori era insignifiant. Opiniile patronilor de brutării au fost asemănătoare cu cele precedente, declarând că și ei au un profit minim, iar plângerile consumatorilor referitoare la prețul pâinii sunt pe deplin justificate. În aceste condiții, autorul reportajului a fost pus, laolaltă cu cititorii săi, în fața unei dileme solomonice, în care toate părțile implicate au dreptate. La finalul articolului său, jurnalistul a expus, cu amărăciune, părerea consumatorului, nimeni altul decât el însuși: „intelectual titrat, am leafă de 3000 lei pe lună, nevastă, doi copii și soacră. Consum, cu economie, 2 kg. pâine pe zi, deci 16 lei după prețul actual. Pe lună face 480-496 lei la care, adăugând chiria de 1500 lei pe lună, ușor se poate face socoteala cât îmi rămâne pentru alte trebuințe. Vara, cât nu-mi trebuiesc încă lemne, mai mâncăm pâine. Dar la iarnă voi fi nevoit să renunț la acest aliment de lux și voi pune pe nevastă-mea să facă mămăligă...”⁹

Din analiza sumelor primite drept salarii de către lucrătorii brutari ai perioadei interbelice rezultă că, în general, această categorie a fost relativ mai bine plătită față de alți salariați¹⁰ ai perioadei, beneficiind, în același timp, și de tainul¹¹ pe care îl acordau patronii (de regulă, două kilograme de pâine pe zi pentru lucrătorii căsătoriți și unul pentru celibetari). Este dificil însă de ajuns la o concluzie clară atât timp cât salariații din alte ramuri au fost plătiți folosindu-se alte sisteme, mai ales, acordul, lucru valabil și în

¹ SANIC, Fond *Mișcarea sindicală din Transilvania*, dos. 90, f. 5-8.

² *Buletinul Muncii*, anul XV, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 1935, Imprimeria Centrală, București, 1936, p. 325.

³ SANIC, Fond *Mișcarea sindicală din Moldova*, dos. 59, f. 3-4.

⁴ SANIC, Fond *Mișcarea sindicală din Transilvania*, dos. 149, f. 17-18.

⁵ SANIC, *Colecția Documente elaborate de organele represive...*, dos. 1088, f. 142-145.

⁶ A se vedea anexa nr. 5 – simulare de calcul al venitului și cheltuielilor pentru o familie de brutar din Bălți.

⁷ Mihail Sebastian, *Pagini de jurnal*, în „Revista Fundațiilor Regale”, anul XII, serie nouă, nr. 1, septembrie 1945, București, p. 16; însemnare din 22 iulie 1937.

⁸ *Vrerea*, anul I, nr. 11, luni, 22 august 1932, p. 2.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Într-un pamflet publicat în „Furnica”, nr. 60 din 25 august 1919, semnat de Ion Grămăticu (pseudonim folosit de Alexandru Hodoș, cf. Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, Editura Minerva, București, 1973) se compară situația salarială a autorului cu cea a unui lucrător brutar din capitală care câștiga aproximativ 250 lei săptămânal, rezultatul fiind net defavorabil redactorului: „dacă aş avea nebuna ambiție să mă ridic și eu, cu meseria mea, până la nivelul social al unui lucrător brutar, mi-ar trebui, de pildă, ca literat, să confecționez cel puțin 5 nuvele pe săptămână...”.

¹¹ În acest caz, o cantitate de pâine care se acorda zilnic și gratuit muncitorilor (din lb. turcă).

numeroase brutării acolo unde salarizarea varia în funcție de munca depusă¹. De asemenea, salarizarea lucrătorilor brutari trebuie legată de condițiile de muncă, de timpul lucrat efectiv, de lipsa repausului duminical, de lucrul de noapte și de alte inconveniente necunoscute altor muncitori, mai ales celor din sistemul public. Însă, în ciuda salariilor mai mari decât în alte branșe, raportat la prețurile din epocă, la dimensiunea familiei, costul vieții nu era deloc ușor de suportat, acesta fiind dependent de factori precum: prețul chiriei, numărul de salariați și de copii dintr-o gospodărie, cheltuielile cu hrana, îmbrăcămintea, energia și alte produse de primă necesitate.

În cercetarea noastră am avut în vedere și dezbaterile de strictă actualitate din societatea românească a ultimelor decenii, cea referitoare la diferența de salarizare dintre angajații statului și cei din mediul privat și de percepția conform căreia există discrepanțe masive între cele două categorii, aspect receptat ca fiind dăunător pentru mediul economic și societate, în general². În fapt, pentru anul 2023, diferența a fost de 7 procente³ și am considerat utilă o paralelă între situația actuală și cea interbelică. Astfel, în exercițiul financiar 1934-1935, mai mult de jumătate dintre angajații statului erau plătiți cu salarii lunare inferioare sumei de 3000 lei (36,57% cu venituri între 2000 și 2999 lei/lună, 10,09% între 1000 și 1999 lei/lună și 4,99% între 100 și 999 lei/lună)⁴. În același timp, un lucrător conducător de brutărie din Arad era remunerat cu puțin peste 3000 lei lunar (chiar dacă plata salariului se efectua săptămânal), iar un muncitor calificat din Huși primea aproximativ 2600 lei⁵. Rezultă, astfel, că, de regulă, salariile muncitorilor brutari din perioada interbelică, mai ales după depășirea crizei economice, nu erau nici inferioare, nici superioare celor ale salariaților statului, ci se situau undeva în media vremii.

În același timp, trebuie ținut cont de indicele referitor la prețuri în orașele României Mari, conform căruia existau variații importante în ceea ce privește cuantumul costurilor pentru diverse produse și servicii necesare în viața cotidiană (hrană, îmbrăcămintă, energie, chirie)⁶. Astfel, dacă Bucureștiul era, per total, cel mai scump oraș din țară, urmat de Cluj, Brașov și Timișoara (toate cu valori de 83-84%), la polul opus se situau reședințe de județ unde costul vieții era situat la puțin peste jumătatea celui din Capitală, respectiv Tulcea (52,47%), Râmnicu Sărat (51,97%) și Dorohoi (51,53%)⁷.

La fel ca în toată societatea românească din anii deceniului al treilea al secolului trecut, și în cazul lucrătorilor brutari s-a resimțit presiunea creșterii accelerate a prețurilor pentru ca, după încheierea crizei economice, situația materială a acestora să cunoască unele îmbunătățiri.

De asemenea, intervenția autorităților centrale și locale pentru oprirea creșterilor de preț a avut efecte limitate, în ciuda unui cadru legal destul de generos, constituit, în principal, din Decretul Lege nr. 2969 din 11 iulie 1919⁸ și de Legea pentru înfrânarea și reprimarea speculei ilicite din 17 iunie 1923⁹. De altfel, teama de prețuri și de creșterea continuă a costului vieții, „scumpetea”, a constituit o constantă a epocii interbelice, în condițiile în care aceste realități erau aproape necunoscute populației, cea care nu a fost expusă unor astfel de fenomene în perioada antebelică.

¹ Spre exemplu, la Hotin, salarizarea avea ca reper sacul de făină (80 kg.) prelucrată pentru prepararea pâinii. Colecția *Documente elaborate de organele represive...*, dos. 1085, f. 199.

² Sebastian Popescu, *România, raiul bugetarilor. Diferența dintre salariile medii la stat și cele la privat este și de 37%. Cine ia 1000 de euro*, stirileprotv.ro, 17 august 2023, <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/romania-e-raiul-bugetarilor-diferentele-dintre-salariile-medii-la-stat-si-cele-din-privat-sunt-de-pana-la-37-raport.html> (17 august 2023) accesat la data de 27 mai 2024.

³ Marius Oncu, *Diferența salarială dintre stat și privat – la cel mai redus nivel începând din 2015*, profit.ro, 13 martie 2024, https://www.profit.ro/taxe-si-consultanta/diferenta-salariala-dintre-stat-si-privat-la-cel-mai-redus-nivel-incepand-din-2015-21490577?fbclid=IwAR14WYq0jPQ7BomlMMVvFeJoYr_kEl8v6tBAbd-nVo-EEJCfpPUGlVdbCGo accesat la data de 27 mai 2024.

⁴ *Anuarul statistic al României, 1935 și 1936*, publicat de Institutul Central de Statistică, Imprimeria Națională, București, 1937, p. 22.

⁵ În vederea obținerii valorii salariului lunar pentru un muncitor care era plătit săptămânal s-a folosit următoarea formulă de calcul: $(Sx52):12$, unde S reprezintă valoarea remunerației pe săptămână înmulțită cu numărul de săptămâni din an. Produsul acestei înmulțiri indică valoarea totală a salariului anual care s-a împărțit la numărul de luni dintr-un an rezultând, astfel, retribuiția lunară.

⁶ A se vedea anexa nr. 6, comparație între indicii de preț între București și alte orașe din România.

⁷ *Anuarul statistic al României, 1935 și 1936*,.... p. 330.

⁸ *Monitorul Oficial*, nr. 68, din 11 iulie 1919, p. 1.

⁹ Constantin Hamangiu, *Codul general al României, Legi noi de unificare, 1922-1926*, vol. XI-XII, București, pp. 969-977.

Bibliografie:

Surse inedite:

1. Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, *Mișcarea sindicală din Moldova*, dos. 59, 92.
2. Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, *Mișcarea sindicală din Muntenia*, dos. 98.
3. Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, *Mișcarea sindicală din Transilvania*, dos. 44, 90, 149.
4. Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, *Mișcarea sindicală din regiunea Dunărea de Jos*, dos. 42.
5. Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, *Mișcarea sindicală din regiunea Prahova*, dos. 99.
6. Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, *Documente elaborate de organele represive despre activitatea Partidului Comunist Român și a organizațiilor de masă revoluționare*, dos.1081, 1085, 1088.

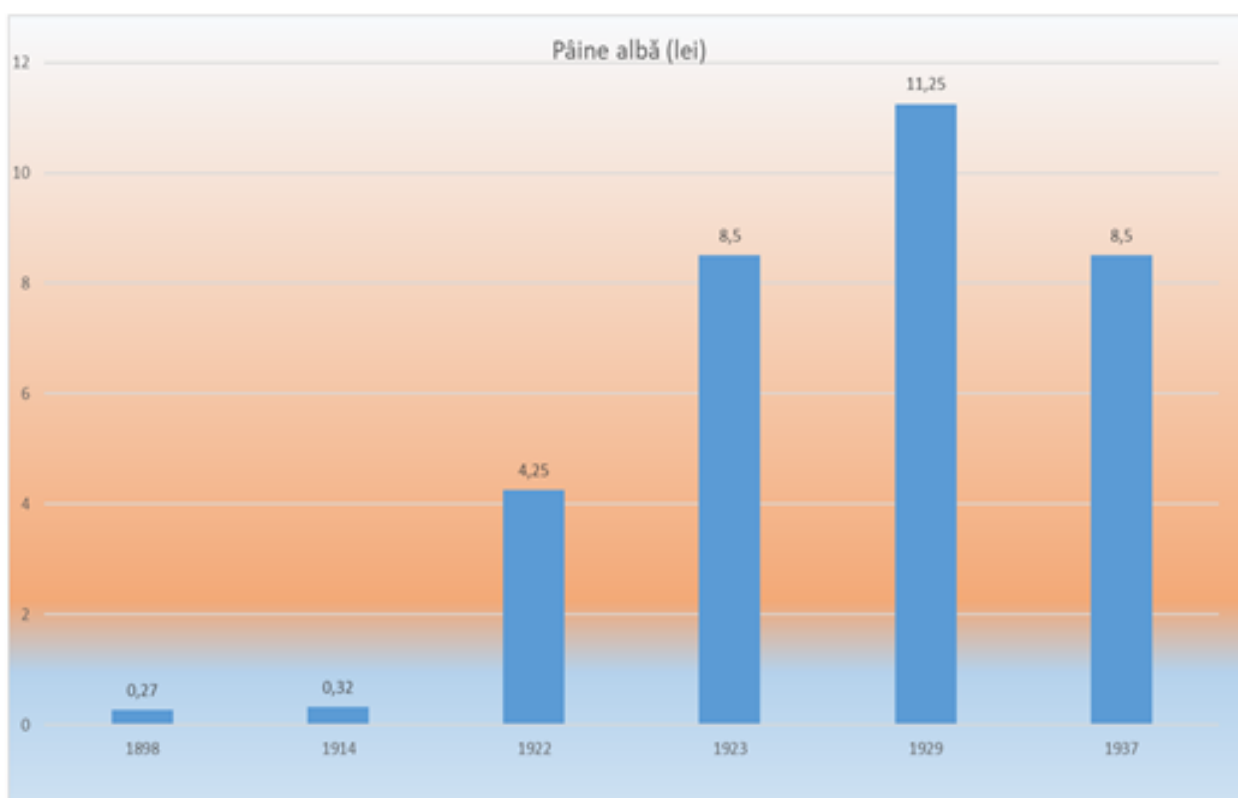
Surse editate. Lucrări generale și speciale, presă:

7. Boghian, Cristian Alexandru, *Politică și economie în România interbelică*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017.
8. *Anuarul statistic al României, 1915-1916*, publicat de Direcțiunea Generală a Statisticii de pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului, Tipografia Curții Regale F. Göbl & Fiii, București, 1919.
9. *Anuarul statistic al României, 1923*, publicat de Direcțiunea Generală a Statisticii de pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului, Tipografia Curții Regale F. Göbl & Fiii, București, 1924.
10. *Anuarul statistic al României, 1935 și 1936*, publicat de Institutul Central de Statistică, Imprimeria Națională, București, 1937.
11. *Anuarul statistic al României, 1937 și 1938*, publicat de Institutul Central de Statistică, Imprimeria Națională, București, 1939.
12. *Anuarul statistic al României, 1939 și 1940*, publicat de Institutul Central de Statistică, Imprimeria Națională, București, 1940.
13. Hamangiu, Constantin, *Codul general al României, Legi noi de unificare, 1922-1926, vol. XI-XII*, București.
14. *Monitorul Oficial*, nr. 16 din 22 aprilie / 5 mai 1914.
15. *Monitorul Oficial*, nr. 68, din 11 iulie 1919.
16. *Monitorul Oficial*, nr. 74 din 5 aprilie 1929.
17. *Revista economică*, organ financiar-economic, anul XXV, nr. 38 din 27 septembrie 1923, Cluj.
18. *Presa*, anul I, nr. 33 din 20 aprilie 1923.
19. *Vrearea*, anul I, nr. 11 din 22 august 1932.
20. *Buletinul Muncii*, publicație oficială a Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, anul XVI, vol. I, ianuarie-iunie 1936, Imprimeria Centrală, București, 1937.
21. *Buletinul Muncii*, publicație oficială a Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, anul XV, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 1935, Imprimeria Centrală, București, 1936.
22. Sebastian, Mihail, *Pagini de jurnal*, în „Revista Fundațiilor Regale”, anul XII, serie nouă, nr. 1, septembrie 1945, București.

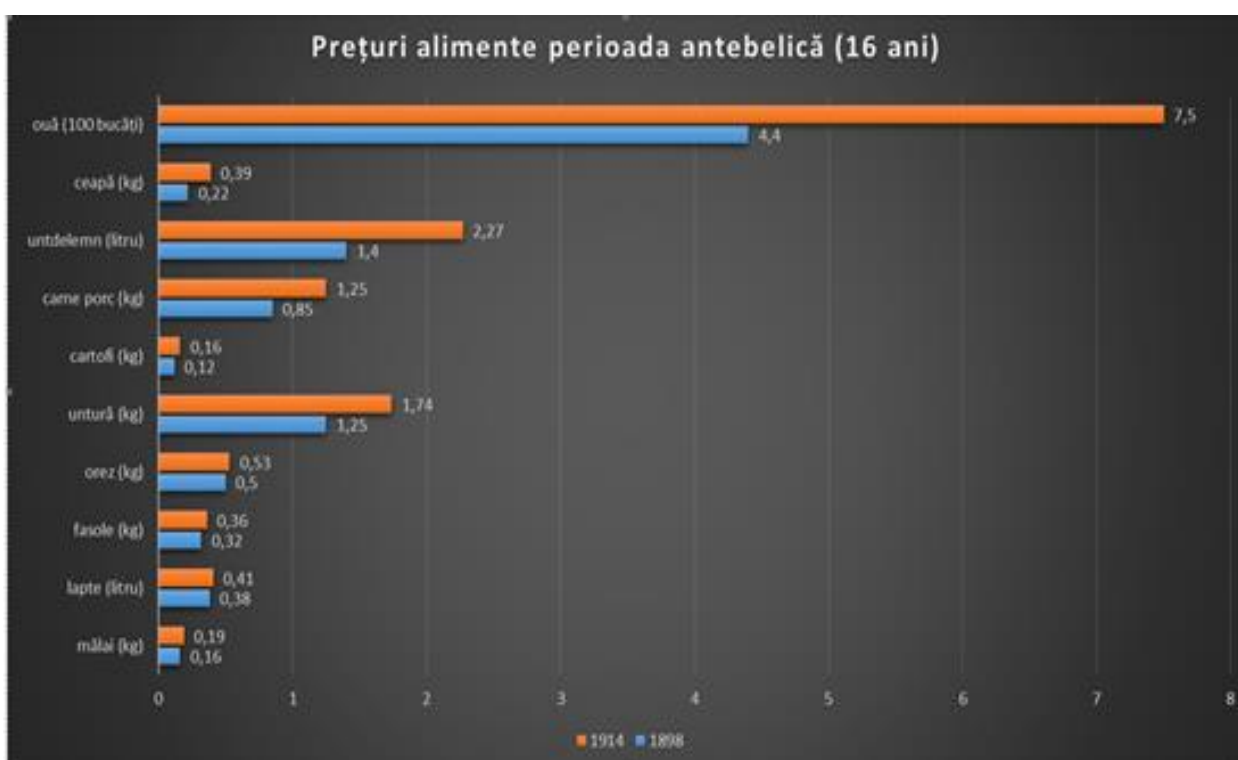
Resurse web:

23. Popescu, Sebastian, *România, raiul bugetarilor. Diferența dintre salariile medii la stat și cele la privat este și de 37%. Cine ia 1000 de euro*, stirileprotv.ro, 17 august 2023.
24. Marius Oncu, *Diferența salarială dintre stat și privat – la cel mai redus nivel începând din 2015*, profit.ro, 13 martie 2024.

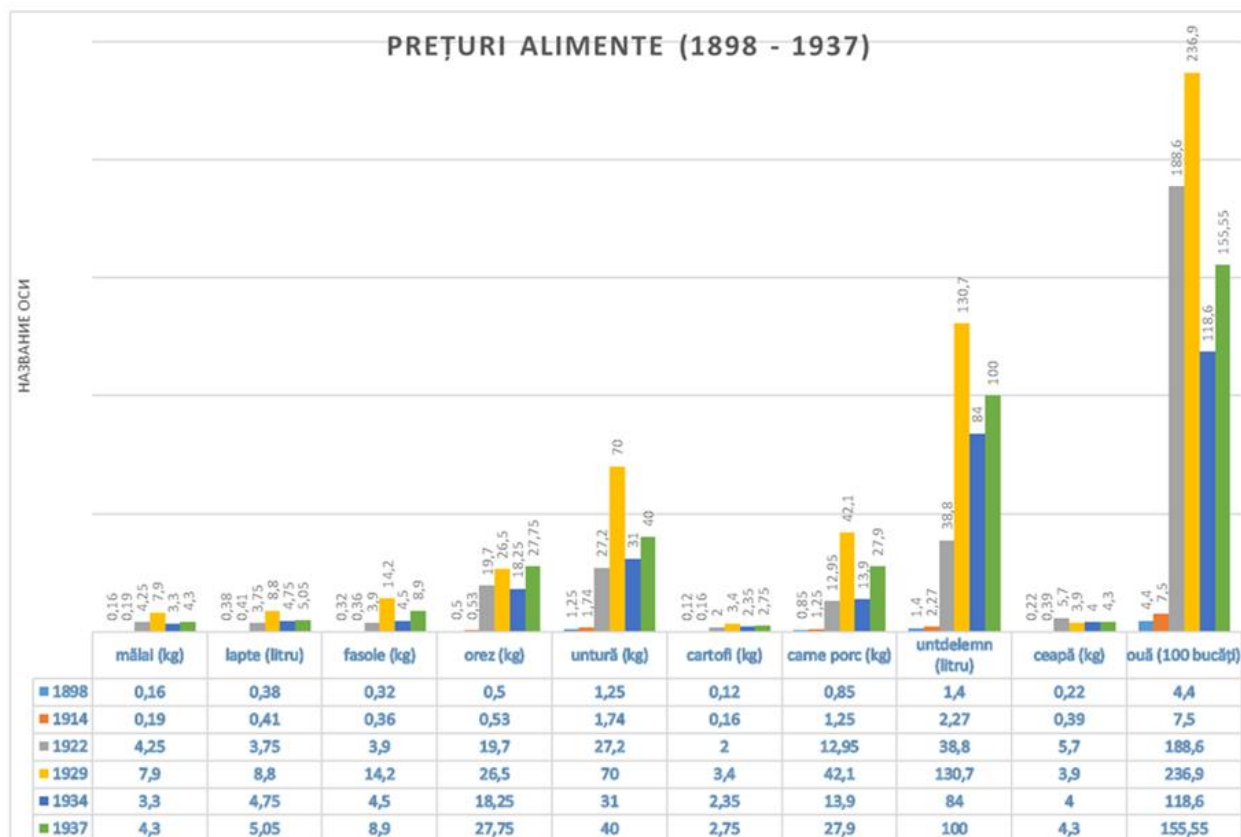
ANEXA nr. 1

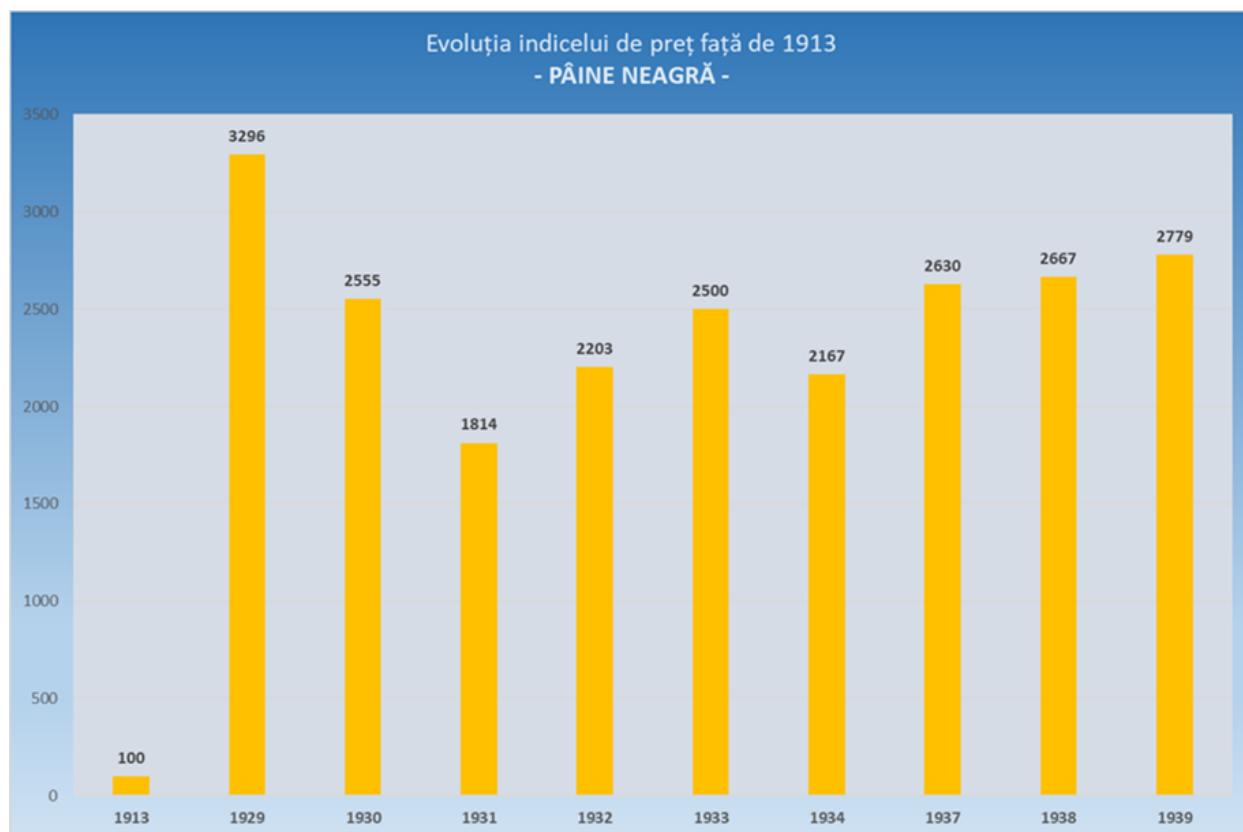
ANEXA nr. 2

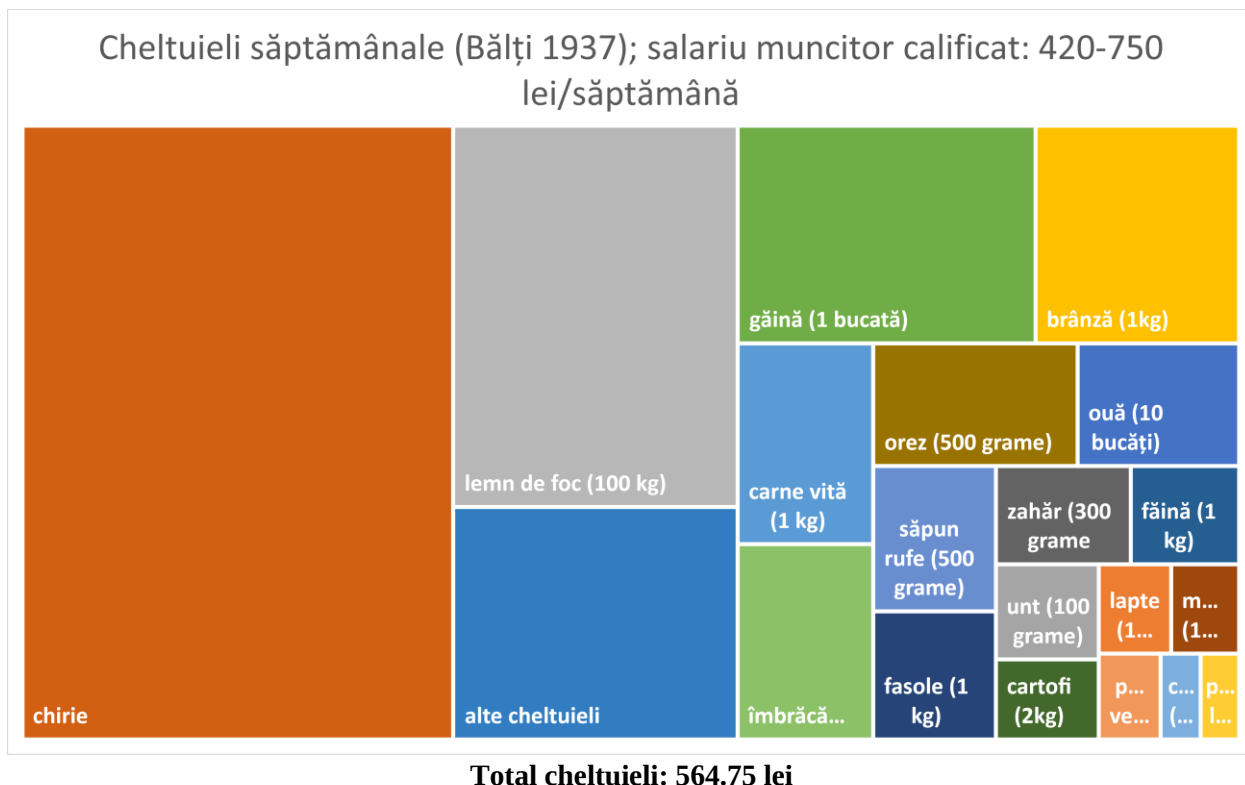
ANEXA nr. 3

ANEXA nr. 4

ANEXA nr. 5

ANEXA nr. 6

